duobes, bendras plotas 5,78 m². **Prieduobė 1** kasta iki 1,6 m gylio. Kasant fiksuotas tik permaišytas supiltinis žvyras. 1,5 m gylyje atidengta esama miesto centralizuotos nuotekų sistemos trasa paklota R–V kryptimi, lygiagrečiai A. Juozapavičiaus g. V, Š ir R duobės sienelėse fiksuotas rudo žvyro supiltinis sluoksnis, susidaręs įrengiant centralizuotą nuotekų sistemą. P sienelė sutapo su esamos trasos klojimo metu suformuotu P griovio kraštu. P sienelėje iki 90 cm gylio fiksuoti nesuardyti XVIII (?)–XX a. datuojami kultūriniai sluoksniai. Iškastame grunte jokių radinių neaptikta, todėl sluoksniams datuoti duomenų nepakanka. **Prieduobė 2** kasta iki 3 m gylio, joje iki 1,5 m gylio fiksuotas 2021 ir 2022 m. tyrimų metu permaišytas gruntas. Nuo 1,5 iki 3 m gylio buvo kasamas įžemio – žvyro sluoksnis.

Iš sklypo **A. Juozapavičiaus g. 23A** požeminiu stūmimo būdu nutiestas 94 m ilgio išvadas. Žvalgytos keturios (trys 2x1 m ir viena 2,5x1 m dydžio) technologinės prieduobės. Duobės kastos nuo 1,1 iki 1,8 m gylio. Tyrimų metu fiksuoti tik XX a. pabaigos–XXI a. suformuoti supiltiniai sluoksniai.

Sklypo **A. Juozapavičiaus g. 34A** požeminis stūmimas atliktas nekasant technologinių prieduobių. Prieš įrengiant naują trasą, planuojamų trasos tiesimo darbų zonoje dviejose vietose iki 1–1,25 m gylio atkasti elektros kabeliai, siekiant išsiaiškinti jų paklojimo gylį. Kasimo darbų metu fiksuotas tik XX a. pabaigos–XXI a. permaišyto žvyro sluoksnis. Žvalgytas plotas 1,15 m².

Excavations in Alytus Old Town

In 2023, archaeological investigations were carried out in the Old Town of Alytus, at 6, 20, 23A, and 34A A. Juozapavičiaus Street and 10 Merkinės Street (Fig. 1). The total investigated area covered 16.13 m². At 10 Merkinės Street and in the surrounding area, the cultural layer measured 49–65 cm in thickness (Fig. 2) and contained fragments of household pottery, some with green and brown glaze, from the 17th–19th centuries. At 6 A. Juozapavičiaus Street and in its immediate surroundings, evidence of significant surface alterations was found, caused by earthworks in the late 19th–first half of the 20th century and in the second half of the 20th century.

AUKŠTADVARIS

Vida Kliaugaitė, Vytas Tomašauskas

Aušros, Draugystės ir Žvejų gatvės

2023 m. spalio–lapkričio mėnesiais Aukštadvario senojo miesto vietos (UK 21475), Aukštadvario miestelio istorinės dalies (38448) (Trakų r.) teritorijų, Aušros, Draugystės ir Žvejų gatvėse, atlikti detalieji, žvalgomieji tyrimai ir žvalgymai. Tyrimai atlikti rekonstruojamos elektros infrastruktūros vietose (oro linijos atnaujinamos į požemines). Tuo pačiu laikotarpiu Žvejų g. 3 sklype atlikti žvalgomieji tyrimai. Sklype sudegusių ir senų pastatų vietoje projektuojami nauji pastatai ir komunikacijos.

Archeologiniai tyrimai Aukštadvario miestelio teritorijoje vyksta nuo XX a. 10 dešimtmečio. Daugiausia jie susiję su įvairių miestelio komunikacijų tiesimu. Išsamiausi, savo apimtimi didžiausi tyrimai atlikti 2012 m. B. Lisauskaitė turgaus aikštėje ištyrė 278,5 m² plotą. Aptikti XIX a. pabaigos–XX a. pr. įrengti akmenų grindiniai, XVII a. datuojamų pastato ir židinio fragmentai, XIX a. pastatų liekanos, XVI–XVII a. kultūrinio sluoksnio horizontas

1 pav. Suvestinis ankstesnių ir 2023 m. tyrimų Žvejų ir Draugystės gatvėse situacijos planas: 1 – Aukštadvario senojo miesto vietos (UK 21475) riba; 2 – Aukštadvario miestelio istorinės dalies (UK 38448) riba; 3 – 2023 m. šurfai; 4 – 2023 m. detalieji tyrimai; 5 – 2023 m. šurfai sklype Žvejų g. 3; 6 – 1994 m. E. Šatavičiaus tyrimai; 7 – 2011 m. V. Vėževičienės tyrimai; 8– 2012 m. B. Lisauskaitės tyrimai; 9 – 2013 m. B. Lisauskaitės tyrimai; 10 – 2014 m. B. Lisauskaitės tyrimai; 11 – 2017 m. V. Vingio tyrimai; 12 – 2014 m. B. Lisauskaitės tyrimai; 13 – atviru būdu klojamos elektros linijos; 14 – uždaru būdu klojamos elektros linijos. V. Tomašausko brėž.

Fig. 1. Area plan of Žvejų Street and Draugystės Street: 1 – the boundary of the old town of Aukštadvaris (UK 21475); 2 – the boundary of the historic part of Aukštadvaris (UK 38448); 3 – 2023 test pits; 4 – 2023 detailed excavations; 5 – 2023 test pits at 3 Žvejų Street; 6 – 1994 excavations by E. Šatavičius; 7 – 2011 excavations by V. Vėževičienė; 8 – 2012 excavations by B. Lisauskaitė; 9 – 2013 excavations by B. Lisauskaitė; 10 – 2014 excavations by B. Lisauskaitė; 11 – 2017 excavations by V. Vingis; 12 – 2014 excavations by B. Lisauskaitė; 13 – open-trench installation of power lines; 14 – trenchless installation of power lines.

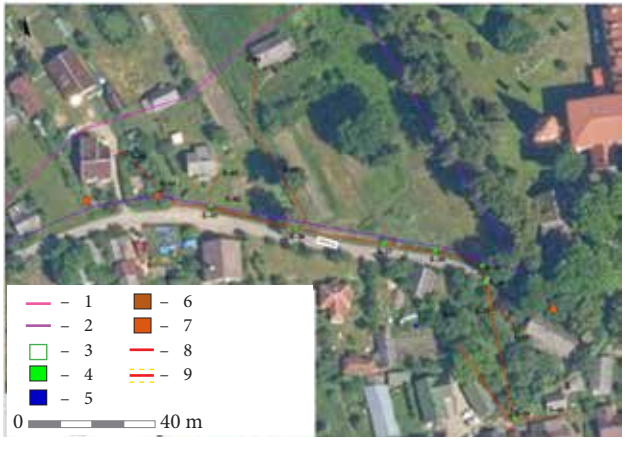

2 pav. Suvestinis ankstesnių ir 2023 m. tyrimų Aušros gatvėje situacijos planas: 1 – Aukštadvario senojo miesto vietos (UK 21475) riba; 2 – Aukštadvario miestelio istorinės dalies (UK 38448) riba; 3 – 2023 m. šurfai; 4 – 2023 m. detalieji tyrimai; 5 – 1994 m. E. Šatavičiaus tyrimai; 6 – 2013 m. B Lisauskaitės tyrimai; 7 – 2014 m. B. Lisauskaitės tyrimai; 8 – atviru būdu klojamos elektros linijos; 9 – uždaru būdu klojamos elektros linijos. V. Tomašausko brėž.

Fig. 2. Area plan of Aušros Street: 1 – the boundary of the old town of Aukštadvaris (UK 21475); 2 – the boundary of the historic part of Aukštadvaris (UK 38448); 3 – 2023 test pits; 4 – 2023 detailed excavations; 5 – 1994 excavations by E. Šatavičius; 6 – 2013 excavations by B. Lisauskaitė; 7 – 2014 excavations by B. Lisauskaitė; 8 – open-trench installation of power lines; 9 – trenchless installation of power lines.

su minėtam laikotarpiui būdingais radiniais (*ATL 2012 metais*, 2013, p. 366–369). Kiti vykdyti tyrimai nedidelės apimties, jų rezultatai neinformatyvūs (*ATL 2019 metais*, 2020, p. 506; *ATL 2017 metais*, 2018, p. 281–283; *ATL 2014 metais*, 2015, p. 611; *ATL 2013 metais*, 2014, p. 496; *ATL 2011 metais*, 2012, p. 633).

2023 m. saugomoje kultūros paveldo teritorijoje atlikti detalieji (27,75 m² plotas) ir žvalgomieji (21 m² plotas) archeologiniai tyrimai (1, 2 pav.), kurių metu tirtas 48,75 m² plotas (šurfai 1–46). Visose kabelio klojimo tranšėjiniu būdu vietose vykdyti žvalgymai – bendrai maždaug 480 m ilgio atkarpoje – 250,75 m² plotas (26 tranšėjos).

Šurfuose 2 (Žvejų gatvė) ir 20, 25 (Draugystės gatvė) nuo 1–1,9 m gylio fiksuoti tamsiai pilkos, juodos žemės sluoksniai (iki 20 cm storio) su XVI–XIX a. archeologiniais radiniais: buitinės keramikos fragmentai, metaliniai dirbiniai (kaltinės vinys, peilis), moneta (Zigmanto III Vazos 2 denarai). Šurfuose 5 (Žvejų gatvė) ir 32–34 (Aušros gatvė) archeologiškai vertingi sluoksniai neaptikti, tačiau nuo 40–70 cm gylio fiksuotos archeologinės struktūros (ūkinės duobės) su XVI–XIX a. radiniais: buitinės keramikos fragmentais, puodynės fragmentais (3 pav.). Šurfe 42 fiksuotos griuvenos (galbūt buvusios mūrinės konstrukcijos liekanos), tarp jų aptikta raudono molio plytų fragmentų su braukomis.

Žvejų gatvėje šurfuose 1, 3–4, 6–15, 17, Draugystės gatvėje šurfuose 16, 18–29, Aušros gatvėje šurfuose 30–33, 35–41, 43–46 archeologiškai vertingi sluoksniai neaptikti – fiksuoti 0,3–1,3 m storio XIX–XX a. sluoksniai su minėto laikotarpio radiniais ir pavienėmis XVI–XVIII a. keramikos šukėmis. Įžemis – rudas molis, šviesus smėlis, žvyras tirtose vietose fiksuotas nuo 0,4–2,1 m gylio.

3 pav. Tyrimų metu aptikta puodynė. V. Tomašausko nuotr.

Fig. 3. A partial pot recovered during the excavations.

0 5 cm

Vykdyti žvalgymai kabelio klojimo tranšėjiniu būdu vietose. Bendras žvalgytos atkarpos ilgis 480 m (250,75 m² plote). Fiksuoti XIX–XX a. sluoksniai su minėto laikotarpio radiniais.

Žvejų g. 3 sklype žvalgomųjų tyrimų metu iki įžemio ištirtas 8 m² plotas (1 pav.). Tirtose vietose archeologiškai vertingas sluoksnis neaptiktas – iki 15–60 cm gylio pilkos, tamsiai pilkos ir juodos žemės sluoksnis su pavieniais XVII–XX a. (buitinės keramikos fragmentai, XVII a. datuojamo koklio fragmentai) ir XX–XXI a. I pusės radiniais (statybinės, buitinės šiukšlės). Šurfuose 1, 4 (tirti Š–ŠR sklypo pakraštyje) nuo 50–60 cm gylio fiksuotos ūkinės duobės (jų pakraščiai), jose aptikta XVI–XVIII a. laikotarpiui būdingos buitinės keramikos fragmentų. Įžemis – rudas molis tirtose vietose nuo 15–60 cm, ūkinių duobių vietose – nuo 90 cm gylio.

Apibendrinant teigtina, kad atlikti archeologiniai tyrimai šiek tiek papildo ankstesnių tyrimų metu surinktus duomenis apie Aukštadvario miestelio raidą, aplinką. Aptikti archeologiniai radiniai – 170 – saugoti perduoti į LNM.

Aušros Street, Draugystės Street, and Žvejų Street

In 2023, exploratory excavations were carried out on Aušros Street, Draugystės Street, and Žvejų Street in the Old Town of Aukštadvaris (Trakų district, S Lithuania), comprising 46 test pits that covered 48.75 m² (Figs. 1, 2). Test pits 2, 20, and 25, from a depth of 1–1.9 m, revealed layers of dark grey and black soil up

to 20 cm in thickness, with archaeological finds spanning the 16th–19th centuries: fragments of household pottery, metal articles (hand-forged nails, a knife), and a 2-denar coin of Sigismund III Vasa. Test pits 5 and 32–34, from a depth of 40–70 cm, contained storage pits with 16th–19th century finds: fragments of household pottery and a large piece of a pot (Fig. 3). At 3 Žvejų Street, test pits covering 8 m² were excavated (Fig. 1). Test pits 1 and 4 on the N–NE edge of the plot, starting at a depth of 50–60 cm, revealed several storage pits with fragments of household pottery from the 16th–18th centuries.

BIRŽAI

Karolis Duderis

J. Basanavičiaus gatvė 3 ir J. Bielinio gatvė

2023 m. Biržų senamiestyje, J. Bielinio gatvėje, vykdant 2022 m. pradėtus buitinių nuotekų ir vandentiekio tinklų įrengimo darbus, planuotų kasti technologinių prieduobių vietose atlikti detalieji tyrimai (9 perkasos, bendro 40 m² ploto) ir vykdyti žvalgymai 3 technologinių prieduobių vietose (9 m² bendro ploto). Bendrai tirtas 49 m² plotas. J. Basanavičiaus g. 3 sklype atlikti žvalgomieji tyrimai, kurių metu ištirta 12 šurfų (48 m² bendro ploto).

Remiantis turimais dokumentais, teritorijoje į Š nuo J. Bielinio gatvės XVI a. II pusėje Mikalojus Radvila Rudasis paskyrė sklypą evangelikų reformatų parapijai. Anot P. Biržio-Akiro, ,,1564 m. kunigaikštis Mikalojus Rudasis Radvila priėmė evangelikų tikėjimą ir pastatė pirmą bažnyčią – namą susirinkimams“ (Biržys P. *Lietuvos miestai ir miesteliai. Biržų apskritis*. Kaunas, 1932, p. 41–47). Žinoma, kad per 450 m. teritorijoje tarp J. Bielinio ir J. Radvilos gatvių, Širvėnos ežero ir Apaščios upės statytos 4–5 evangelikų reformatų bažnyčios, prie kurių iki pat XVIII a. pabaigos būdavo ir kapinės.

Remiantis T. Makovskio apie 1612 m. daryta Biržų pilies ir miesto graviūra, tiriama teritorija galėjo patekti į XVII a. pradžios sklypų ūkines dalis. 1661–1662 m. parengtame T. Krell Spinovskio plane tarp bažnyčios ir J. Bielinio gatvių pažymėti 3 sklypai (pirmame nuo bažnyčios užrašyta mokykla (*szkolla*), antrame Malcher Malarz, Krzysztoph Puszkarz, trečiame – P. Cymerman) (*MAB*, SR, f. 148–5, l. 10). Kaip keitėsi sklypų ribos nuo XVII a. II pusės iki XX a. pradžios, kartografinės medžiagos dar nerasta. Reikia manyti, kad po 1704 m. pilies sugriovimo pilies prieigose, be Dirvono ir Pilies gatvių, formavosi gatvelė, jungusi dabartinę Reformatų ir J. Radvilų gatves. Tai patvirtintų 1919 m. spalio 23 d. Biržų miesto valdybos komisijos sprendimai dėl gatvių pervadinimo: vietoj Pilies – Radvilos gatvė, vietoj Pilies II – Širvėnos gatvė (*VAA*, f. 1600, a. 3, b. 2). Širvėnos gatvės (dabar J. Bielinio gatvės atkarpa tarp Reformatų ir J. Radvilos gatvių) pavadinimas išliko iki pat 1946 m. Jos Š pusė iki XX a. 5 dešimtmečio buvo užstatyta, o tai atsispindi to meto miesto planuose ir fotografijose.

Turimame ir labai informatyviame 1924 m. Biržų miesto činšo plane atliktų tyrimų vieta išvis nėra vaizduojama, o 1915 m. Biržų valsčiaus plane Biržų miesto vieta, kurioje vykdyti tyrimai, rodoma užstatyta. 1937 m. Biržų miesto činšo plane J. Basanavičiaus g. Š pusėje, lygiagrečiai su Rinkos aikšte, matome sklypus su numeriais 111–116. Į R nuo sklypo 116 buvusi gatvė, kuri nuo Rinkos aikštės jungėsi su dabartine J. Bielinio gatve. Iš istorinių duomenų žinoma, jog 1894 m. rugpjūčio 3 d. Biržų žydų bendruomenės atstovai kreipėsi į Panevėžio